

**ХРЫСЬЦІЯНСКАЕ АБ'ЕДНАНЬНЕ БЕЛАРУСКІХ РАБОТНІКАЎ
У В. БРЫТАНІІ**

АБ'ЕДНАНЬНЕ
МЕСЯЧНИК

**UNITED CHRISTIAN BYELORUSSIAN WORKERS IN GT. BRITAIN
MONTHLY**

А Б'ЕД Н А Н Ъ Н Е

№3/86 ЛЕНДАН ЧЭРВЕНЬ 1960 ГОД. ГОД ВЫДАНЬЯ 13

У 16-тую ГАДАВІНУ 2-га УСЕБЕЛАРУСКАГА КАНГРЭСУ, ГАЛОЎ-
НАЯ УПРАВА ХАВР ШЛЕ УСІМ ЯЕ ДЭЛЕГАТАМ і СУПРАЦОҮНІКАМ
ШЧЫРЫЯ БЕЛАРУСКІЯ ПРЫВІТАНЬНІ і ПАЖАДАНЬНІ ЗЬДЗЕЙСЬ-
НЕНЬНЯ ПАСТАНОУ КАНГРЭСУ, А ПРЭЗЫДЕНТУ Б.Ц.Р. ПРАФ. Р.
АСТРОЎСКАМУ ДАЛЕЙШЫХ ПОСЬПЕХАЎ У ПРАДЫ.

Галоўная Управа ХАВР

Дарагія Сябры і Паважаныя Суродзічы,

Сёлетнія угодкі II Усе-
беларускага Кангрэсу мы спатыкаем хоць ня у менш напружа-
най, але затое у больш ачылчанай, здаравейшай міжнароднай
атмасфэры.

Шмат якія палітыкі вольнага съвету верылі дасюль у доб-
рую волю бальшавікоў да мірнага суіснаванья з некамуніс-
тычнымі краінамі. Вера юта канчальна разъвеена брутальнай-
хамскім выступленнем Хрущова на Парыскай канферэнцыі 16-
га мінулага траўня.

Цяпер для усіх стала зусім відавочна тое, аб чым мы, па-
няволенныя Масквой, нерасейскія народы няустанна гаварылі і
пісалі на працягу мінулых 16-лі год.

Нажаль, да гэтага часу Захад ігнараваў усе нашыя пера-
сьцярогі і тым самым даў магчымасць бальшавікам асягнуць
значныя тэхнічныя посьпехі, ды пашырыць /пры ціхай згодзе,
а нават пры актыунай даламозе Захаду/ Маскоўскую панавань-
не на найбагацейшых землях чужых нацыяў.

Уся дасюлешняя Маскоўская фразэолёгія або так званай "ко-
экзыстэнцыі" аказалася адным, хітра-абдуманным бальшавікамі
тактычным ходам, накіраваным на аслабленыне абароннае па-
зыцыі Захаду. Яны спрытна выкарыстоўвалі добрую волю, веру
і надзею Захаду у магчымасць мірнага суіснаванья дзьвёх
дыямэтральна-супроцьлежных палітычна-сацыяльных систэмамаў.

У асобе, аднак, Хрущова на Парыскай прэсавай канферэн-
цыі выступіў Маскоўска-бальшавіцкі хам ужо без маскі, цыніч-

на паказваючы усяму съвету сваё сапраўднае бальшавіцкае агрэсыўнае аблічча.

Цяпер, трэба спадзявацца, што нават найбольшыя оптымісты пераканаліся у беспадстаўніцтве іх ільлюзіяў, бо ж як нельга спалучыць свабоду з нявольніцтвам і шчырасцю з хітрай аблудай.

Рэчаіснасць паказала, што замест таго, каб засядаць за адным столом з найбольшымі сучаснымі злачынцамі людства ды разважаць пытаньне аб легалізацыі дасюлешніх Маскоўскіх падбояў нерасейскіх народаў і краінаў, прадстаўнікам вольнага съвету трэба было увайсьці у актыўны саюз з тымі нацыянальнымі сіламі, якія імкнутьца разваліць Маскоўска-Бальшавіцкую імпэрыю з сярэдзіны. Адначасна з гэтым, яны павінны-б абдумаць як і чым вольныя, пакуль што, народы могуць дапамагчы паняволеным больш эфектуна весьці іх вызвольную барацьбу.

Такая палітыка Захаду, у сувязі з ачышчэннем дасюлешній міжнароднай атмасфэры, значна павялічыла-б і ролю нашай палітычнай эміграцыі, якая выбрала нялёгкую долю бежанцаў не для сваёй асабістай нажывы, а для далейшай службы Беларусі словам і дзелам.

З вельмі асьцярожных пісьмаў, якія атрымоўваюцца час ад часу ад сваякоў і знаёмых з таго боку жалезнае заслоны, а так-жа з прыпадковых неасьцярожных вестак Савецкае прэсы, вынікае, што наш народ, будучы верны сваёй гістарычнай традыцыі, чакае ад нас няутомніх і згодных высілкаў у супольнай барацьбе для супольнае справы.

Беларускі народ, церпялівы у няшчасці і нязломны у сваём імкненні да незалежнага дзяржаўнага існаванья, ніколіб нам не дараваў, калі-б мы ня споунілі ягонай надзеі.

Есьць, што прауда, сярод нашай эміграцыі фальшивыя дараднікі, якія высільваюцца тлумачыць нам што роля палітычнай эміграцыі скончылася. Гэтыя няпрошаныя "алякуны" лъюць фактычна воду на бальшавіцкі млын, хоць можа самі і не зъяўляюцца беспасрэднымі савецкімі агентамі. Яны, адначасна, стараюцца шырака разносіць і пераўялічваць нашыя нутраныя спрэчкі, каб нас аслабіць і маральна разброіць.

Супроць, аднак, такое шкоднае акцыі бароніцца здаровы эміграцыйны інстынкт, асабліва сярод сяброў, згуртаваных у арганізацыях Беларускага Вызвольнага Фронту, якія навучыліся думаць палітычна і добра разумеюць, што такое маральнае разбраеніе было-б актам дабравольнае згоды на паняволеніе Беларусі. Яны разумеюць, што у нашых цяжкіх абставінах толькі згодны высілак, уняты у пэўныя арганізацыйныя формы, паволіць нам асягнуць назытыўныя рэзультаты.

Гэтым, якраз, кіраваўся у сваім часе беларускі актыў на Бацькаўшчыне, даючы сваю згоду на пакліканье Беларускай

цэнтральнай Рады, пазней аднагалосна апрабаванай II Усебеларускім Кангрэсам. Навакол БЦР, як ведама, тагды згуртаваліся усе жывыя сілы Беларускага народу, здольныя да барацьбы за свае адвечныя ідэалы - вольнасьці і незалежнасьці свае краіны.

Беларуская Цэнтральная Рада была /і павінна застацца/ -тым палітычным цэнтрам, які ёсьць неабходным варункам для пасъляховага палітычнага дзеяння. Ніякія лёкальныя беларускія арганізацыі ня могуць замяніць Беларускай Цэнтральнай Рады, як адзінага легітымнага цэнтра, навакол якога павінна гуртавацца беларуская эміграцыя, разселеная па усіх краінах вольнага съвету.

Адзначаючы сёньня урачыста 16-тыя угодкі II-га Усебеларускага Кангрэсу, які, як найвышэйшая на тыя часы, рэпрэзэнтация Беларускага народу, вынес свае гістарычныя пастановы, мы павінны яшчэ макней ушчыльніць свае рады для большактыўнай барацьбы за вызваленьне Беларусі з пад Маскоўскабальшавіцкага ярма.

Апошняя міжнародныя падзеі даюць нам падставу мець надзею, што барацьба нашая, у залежнасьці ад нашага высылку, будзе падтрымана усім некамуністычным съветам, які хібаужо зразумеў, што адзіным рэальным і пасъляховым спосабам супроцьдзеяння Маскоўскай пагрозе для усяго съвету ёсьць развал Маскоўска-Бальшавіцкай імпэрыі на самастойныя нацыональныя дзяржавы у іх этнаграфічных межах.

Толькі актыуная палітыка вызваленьня, ды шырокі ідэолёгічны фронт супроць Маскоўшчыны з стаўкай на нацыянальна-вызвольныя рухі унутры Маскоўскай імпэрыі, а не на "единонеделимовские" расейскія групы, выключыць магчымасць нуклернай вайны, давядзе да зьнішчэння адзінай на зямлі агрэсына-камуністычнай сілы ды забясьпечыць чалавецтву доўгатрывалы мір, справядлівасць і непадзельную свабоду!

С.Ш.А., у чэрвені 1960.

/-/ Р. Астроўскі

Прэзыдэнт БЦР

- 0 -

Янка Золак

В О Л І

Сэрца штосьці прарочыла, клікала,
каб ішоў я за ім усьлед;
і дарогай цярністай, вялікаю
павяло мяне у новы съвет.

Я ішоў, спатыкаўся і падаў,
узнімаўся і зноў ішоў;
і сіпеньне зласлівае гадаў
забрудняла шляхоу маіх шоук.

Прад сабою шукаў я мэты,
а за мной-дагаралі масты.
Быў і босы я, быў і разьдзеты,
але сілы давала мне Ты

Ты была пуцяводнаю зоркам
і казала:- Ідзі, давяду!
Хоць і шмат яшчэ зьведаю
горкага,
да Цябе я усё-ж дайду.

Кап. В. Жубровіч

ГРАМАДЗКАЯ МАРАЛЬ І ДЫСЦЫПЛІНА

Мараль абавязуе кожнага чалавека на толькі у собскім жыцці, дый у сямейным, але таксама і у жыцці грамадзкім.

Многія, аднак, недацэнъваюць гэтага ды думаюць, што мараль і дысцыпліна /падпараткаванье прынятым грамадою правам і абычаям/ не абавязуе іх, што жыцьцё грамадзкае яму не патрэбнае, бо, найчасьцей, з яго няма матар'яльнае карысці. Такія людзі адносяцца з пагардай да свайго блізкага суродзіча і да усіх грамады, з якой вышлі самі, бо думаюць, што толькі яны маюць права на жыцьцё ды заслугоўваюць на пашану, што яны разумнейшыя ад усіх. Мала таго, яны кідаюць яшчэ абразьлівяя слова па адресу грамады, з якой выйшлі. У адказ ім магу сказаць, што толькі паршывае парасё у сваё карыта паскудзіць - як гавора нашая народная мудрасць. Яны-ж уцякаюць з свайго асяродзьдзя, каб стацца пагноем для чужога, часта варожага нам, народу, матывуючы, што ён хоча жыць так, як яму падабаецца. Праўда, вялікае бяды у гэтым няма, бо здавыя духам і патрыётычныя элемэнты не адпадаюць, а шкада іх толькі таму, што яны будуць узгадоўваць сваіх дзяцей на янічараў супроць сваёй нацыі.

Куды горш, калі знаходзяцца адзінкі і нават групкі, якія не прызнаюць ніякае мараль і грамадзкай дысцыпліны. Калі першых у нас мала, дык другіх ёсьць куды больш і яны найбольш прыносяць шкоды нашаму грамадзка-нацыянальному жыцьцю. І таму калі іх хачу затрымацца.

Для таких людзей, хоць яны і знаходзяцца у нашым асяродзьдзі, мараль і дысцыпліна не абавязуе, бо яны самі сабе панамі, так яны сябе уважаюць, твораць што хочуць, ня лічаць сябе адказнымі перад перад нікім і гэтым самім уносяць дысгармонію у грамадзка-нацыянальным жыцьці. Сярод іх ёсьць такія, якія ідуць яшчэ далей, бо нікім ня упоўнамочаныя выступаюць ад імені усіх народу нават на міжнародную арэну. Яны круцяцца пераважна калі так званых "фондаў", якія пераважна паходзяць з рук варожа настаўленых да беларускай справы. А каб прыкрыць сваю юдаву работу, яны высоўваюць свае канцепцыі розных фэдэралізмаў, вуніяў, і.г.д. Для іх даражэй собскае дачаснае жыцьцё і ягоныя выгады, як чысьціня беларускай ідэі, дзеля якой мы вышлі з роднага Краю, каб працаўжаць барацьбу за яе.

Іншыя гатовыя бвлі-б працаўца для грамады, калі-б мелі карысць з гэтае працы, зн. матар'яльную карысць. Ясна, што такім "патрыётам" грош цана!

Трэба прызнаць, што ёсьць ідэйная беларуская грамадз-

касьць, якая высака трymae наш съяг барацьбы ды ідзе шляхам пастаноў II-га Усебеларускага Кангрэсу, не атрымлівае ніякае матар'яльнае дапамогі за сваю і на сваю грамадзка-палітычную працу з боку якога-колечы "добра га дзядзькі", - якія трэба будзе зьвярнуць працэнтамі з нашых дасягненняў, а вядзе працу зусім самастойна і ахвярнымі высілкамі з самых сябе. Гэта ёсьць яскравы доказ, што стрыжань нашае эміграцыйнае грамадзкасці стаіць высака маральна, ёсьць ідэёвы і таму Беларускую цэнтральную Раду, як праўную носьбітку пастановаў II Усебеларускага Кангрэсу, не змаглі разваліць ані алаганіць ня толькі бальшавікі, але і некаторыя групкі, съведама ці нясьведама, і сярод беларусаў - сваіх. Можна думаць, што і у будучыні не дасягнущ яны сваёй мэты!

Хачу зьвярнуць увагу яшчэ тым адзінкам і групам, якія калі яшчэ ня блудзяць, дык стаяць на раздарожжы ды ня ведаюць кудою ісьці у сваім ды грамадзкім жыцьці, альбо ізвестноў будучы сярод сваёй грамады выходзяць па-за межы грамадзкай маралі і дысцыпліны і праз гэта шкодзяць сабе і грамадзкасці.

Кожны з нас павінен лічыць сябе Беларусам ня толькі па паходжанью і па назове, але таксама лічыцца часткаю нашае грамады ды жыць супольна грамадзкім жыцьцём і імкнуща разам да адной мэты: "заніць пачэсны пасад між народамі", як сказаў наш вялікі прарок Янка Купала, а ня быць пагноем для іншых народаў. Гэта выплывае з нашага маральнага і прыроднага права!

Нашым маральным і нацыянальным абязязкам, як бачыце, - ёсьць трymацца сваёй грамады ды выконываць свае абязязкі, якія з гэтага выплываюць. Аднак ня трэба забывацца, што мараль, этыка і дысцыпліна абязязваюць тым больш, калі мы лічым сябе часткаю грамады, бо інакш мы ня толькі што ня прынясём карысці агульнай справе сваёй прысутнасцю, але унясём дысгармонію у грамадзкую працу, алаганім беларускае імя.

Калі мы памінём тых, якія заселіся пры розных "фондах", ды памінём тых, якія служаць пагноем для іншых народаў, ажих гаваўлася вышэй, мусіма съцвердзіць з сумам, што сярод нашае грамадзкасці ёсьць яшчэ такія, якія уважаюць, што іх не абязязвае ані грамадзкая мараль, ані этыка і дысцыпліна. Іны ня ведаюць, што яны хочуць, да чаго імкнуща бо сёння гавора адно, заутра другое, а пасля заутра трэцяе, а узложені абязязак ня выконваюць, а яшчэ горш, калі съведама ці нясьведама шкодзяць ды уводзяць хаос у справу.

Грамадзкая мараль і этыка вымагае трymацца пры адным чымсь, ня кідацца ува усе бакі. А калі заходзіць зьмена паглядаў і яна ёсьць належна аргументавана, дык навошта хавацца па-за вугламі і нашэптываць на вуха суседзям ды зна-

ёмым, ці на лепш тады высьці на tryбуну і сказаць сваё слова, як унось хаос?

Мы ёсьць съветкамі, як некаторыя з нашых рэлігійных і палітычных дзеячу, карыстаючыся чужымі фондамі ды розны-мі нашэнтамі з боку тых, што даюць гроши, адышлі ад грамадзкай маралі і этыкі, бо інакш не змаглі-б праводзіць у жыцьцё чужых нам ідэяў, пацярпелі-б поўную няўдачу ня толькі на якісь час, але назаўсюды. Часта на зьмест ідэі грае ролю, але хто і як яе праводзіць! Нават вялікая ідэя ня можа разъвівацца, калі яна сеецца здэморалізованнымі людзьмі!

Калі-б адраджэньне беларускае праводзілася кар'ерыстамі, а на ідэйнымі, ахварнымі людзьмі, для якіх собскае жыцьцё на іграла ролі, дык беларуская ідэя завяла-б даўним-даўно і на узросбы Беларускі Дух, які парывае за сабой цяпер увесь беларускі народ. Кожны Беларус, катормыносіць у сабе беларускую ідэю, ёю жыве і за яе змагаецца, павінен дбаць пра сваю мараль, пра этыку, якія абавязваюць у грамадzkім жыцьці. Асаблівую увагу павінны зьвярнуць на гэта сябры БВФ, захоуваючы пры гэтым поўны патрыётызм, здыцыплінованасць не пад страхам кары, а з грамадзкай съведамасці, што маральны бок сябры БВФ - аубудучыні беларускага жаўнера, ягоны патрыётызм, ахварнасць жыцьця, здыцыплінованасць будуць той магутнай сілай, якая парве за сабой беларускі народ на апошні бой за вызваленьне Беларусі.

Мараль абавязвае нас на толькі сярод свайго грамадztва, але таксама і у адносінах да іншых народаў. Нават да ворага нашага, які складае перад намі аружжа, мы павінны аднесціся так, як гэтага вымагае агульналюдзкая мараль, абапертая на хрысьціянскай ідэі. Толькі да ворага мы мусім быць моцнымі і рашучымі, пакуль яго на зломім.

На заканчэньне скажу: дбайце пра сваю мараль, будзьце здыцыплінованымі, ахварнымі і патрыётичнымі, бо гэта нашая сіла на сёньня і на будучыню.

- 0 -

Ул. Клішэвіч

Многа раз я у дзьверы стукаў
да сваіх і чужых,
І ніхто не працяг мне руку,
Адчыніць не адважыўся іх.

Для мяне усе зачынены дзьверы,
Я хаджу як атручаны зьвер.
Веру у тое у што на верыў,
У што верыў - на веру цяпер.

16.11.1955.

ВОЙСКА А ПАЛІТЫКА

У Сыракузах /Сыцьлія/, дзе улада спачывала у руках вайсковых кругоў і цывільных урадаўцаў, Плятон /428 - 348 да нараджэння Хрыста/ як "Політыкос" /дзяржаўны муж/ правёў востры падзел функцыяў у дзяржаве, фармулуючы іх залежнасць між сабою, акрэсьліваючы іх заданні і іх прэрогатывы.

Гэты падзел функцыяў Плятонам стаўся аснаўным прынцыпам на працягу дзесяткаў стагодзьдзяў. На ім апіраліся і апіраюцца усе сапраўды дэмакратычныя дзяржавы сьвету. Пагляд Плятона на войска, як сілу мілітарную быў і ёсьць лягічны і аргументаваны. Войска - штаб, паводле Плятона, мае за заданне адпаведна прыгатаваць жаўнера к баявой гатоўнасці, акрэсьліць спосаб і тэхніку вядзення вайны і г.д., а абытм, ці вайну весьці ці не, рашаюць чыннікі цывільныя, як уставадаўчыя і выканаўчыя ворганы, якіх паклікаў народ і даручыў ім кірауніцтва дзяржавай.

Аднак, на вялікі жаль, прынцыпы Плятона часта вайсковыя дзейнікі ломяць і таму там няма спакою, дзе войска мяшаецца у палітыку. На гэта гісторыя дае нам шэраг фактав, а за прыклад могуць паслужыць нам рэспублікі Сярэдній і Паўдзённай Амерыкі. Даволі сьвежым і яскравым доказам зъяўляецца Сярэдні Усход, дзе толькі у аднай Сырыі, пачынаючы ад 1948 году захапіў уладу палкоўнік Гусыні Займ, які быў страчаны у 1949 годзе праз другога палкоўніка Гэронана. Гэты, у сваю чаргу, быў арыштаваны праз палкоўніка Ціца-Клі, якога уплывы скончыліся у 1951 годзе, калі скінуу яго палкоўнік Шышкэлі. Апошняму-ж у 1954 годзе прышлося уцякаць за межы свае бацькаўшчыны, а на яго месца, пасля палітычных розыгрышаў, прышоў да улады Гашам Эль Аттасы. Цяпер Сырыя уважла у склад Егіпту пад прэзыдэнтвам палкоўніка Насэра, творачы, такім чынам, вунію. Як доўга будзе існаваць гэтая вунія - цяжка сказаць. Надобныя зъявішчы захопу улады спатыкаліся у Егіпце, Лібану, Іэрсіі Іраку, а апошнім часам у Турэччыне, ды і у другіх дзяржавах, дзе на чале стаіць кліка вайсковая, якая збройнаю сілаю, у некаторых выпадках даходзячы да забойстваў, захапіла уладу у свае руکі і увяла вайсковую дыктатуру.

З другога боку, у США дзе найменшыя таталітарныя аб'явы выклікаюць раптоўную рэакцыю, была свайго часу ведамая справа генерала Мак Артур'а, з часу Карэйскае вайны, калі ён становіча жадаў правесці у жыцьці свой плян адносна Кітаю. Справа у канцы дайшла да таго, што тагачасны Прэз. США, Г. Труман, ня гледзячы на аграмадныя заслугі ген. Мак Артур'а з часу 2-ое Усясьветнае вайны на Далёкім Усходзе, змушаны

быў зъняць ген. Мак Артур'а, за яго распалітыкаванасць з паста галоунакамандуючага войскамі Аб'еднаных Нацыяў у паўдённай Карэі, а на яго месца вызначыў ген. Рыджвэя.

Далей, калі да генерала Айзэнгаўэра, рэктара університету, вучонага і галоунакамандуючага аліянцкімі збройнымі сіламі у часе 2-ое Усясьветнае вайны, а пасля вайны займаючага становішча галоунакамандуючага НАТО, з'яўрнуўся яго прыхільнікі каб кандыдаваў ён на прэзыдэнта США, адначасна уступаючы у перадвыбарчую палітычную кампанію, дык Айзэнгаўэр перш, дабравольна зрокся вайсковых функцыяў і гэтым самым зъняў з сябе генеральскі мундзір, а тады толькі даў сваю згоду.

Пераглядаючы балонкі гісторыі, мы бачым, што дэмакраты трацілі сваю вольнасць таму, што цывільную уладу пераймала вайсковая кліка, якая уводзіла вайсковую дысцыпліну, пры якой народ ня мог праяўляць свабоднай акцыі. У такіх варунках народ церпіць таталітарны прасълед, паносіць людзкія ахвяры ды раней ці пазней прыходзіць дагвалтоўных ідэалагічных і сацыяльных забурэньняў супроць пануючай дыктатуры.

Яшчэ у старажытнасці адзін грэцкі філёзаф сказаў, што: "тайніцай щасція ёсьць вольнасць, тайніцай вольнасці - ёсьць адвага". Таму няма нічога дзіўнага, што у таталітарных дзяржавах ня было і няма спакою, ды яго ніколі і ня будзе. Прыроджаныя элемэнты вольнасці зънішчыць цяжка.

Незалежнасць кожнае дэмакратычнае дзяржавы апіраецца на волі народу, які стаіць на варце сваіх грамадзкіх абавязкаў вызначаных у канстытуцыі. Як чыннік абаронны народу, на вонкі, служыць яго мілітарная сіла.

Функцыя арміі у дэмакратычнай дзяржаве ёсьць дакладна акрэслена. Армія ёсьць адным з тых найважнейшых сродстваў, якое знаходзіцца у дыспазыцыі уставадаўчай і выканавчай уладаў.

З гэтых некалькі вышэй паданых фактаў вынікае, што мілітарная сіла павінна стаяць выключна у вабароне народу як цэласці, а не па баку якой не-будзь палітычнай партыі, або распалітыкаваных генералаў ці палкоунікаў.

Тая армія ёсьць годнай гэтага высокага званьня, якая сваю дзейнасць агранічвае да заданьняў ёй паручаных, выконваючы іх у духу лёяльнасці да свайго ураду і дэмакратычнай канстытуцыі.

Ю. В - скі

ЧЫТАЙЦЕ СВАЕ РОДНАЕ СЛОВА НА ЧУЖЫНЕ

З ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ

/Працяг з папярэдняга нумару/

Сялянства было найвялікшым колькасна станам жыхарства у Беларускім гаспадарстве. Складалася яно з адзіночных гаспадароў, якія працевалі на сваіх зямельных гаспадарках. Гаспадарка становіла сярэдня 20-25 га зямлі. Сялянская калёнізацыя абымала спачатку лягчэйшыя землі, паллавы уздоўж рэкаў і незалесеные прасторы. Потым, калі гэтых лепшых земляў пад рукой нехапала, калёнізацыя пашырылася на лясныя прасторы, якімі была ускрытая Беларусь. Лясная калёнізацыя была куды цяжэйшая, і пад сілу толькі тым гаспадаром, што мелі вялікія сем'і. Трэба, наагул, зауважыць, што у гэтым часе беларускае сялянства не дзялілася, а пераважна жыло вялікімі дварамі. Некаторыя сем'і налічвалі часам да 80 душаў. У гэтакіх выпадках зямля, якую меў такі сялянскі двор, ладна перавышала пададзеную вышэй норму.

Земляробства было асновай эканамічнага жыцьця Беларусі. Значаныне яго мела тым вялікшае, што Беларусь, як ведама, вяла шмат войнаў, а у часе іх трэба было асаблівую увагу мець на эканамічны стан краю, бо у залежнасці ад яго была магчымасць здабыцца сродкамі на вядзеніе войнаў. Таму урады рушліся аб тым, каб земляробства стала на належнай вышыні і магло задаволіць патрэбы гаспадарства. Дзякуючы гэтаму, ужо у палавіне XV ст. зьявіўся закон, на аснове якога селянін мог толькі тады кінуць сваю гаспадарку, калі знаходзіў асобу, якой мог адступіць яе ці наагул працаць.

Сялянства мусіла раней несьці тыя самыя ваенныя абавязкі, што і іншыя пласты жыхарства. Аднак, з цягам часу яго вызвалілі ад абавязку выступаць у поле супроць ворага, але затое трэба было плаціць у гаспадарскі скарб азначаную суму грошай і даваць г. зв. стацу. Галоуным аргументам, што прычыніўся да вызваленія сялян ад гэтага абавязку, было якраз тое значэнне для гаспадарства, якое мела земляробства.

Пасля таго, як гаспадар пачаў уважаць усе пустыя незаселеные землі за свае, ці лепш за собскасць гаспадарства, на Беларусі ня было ужо прастораў для калёнізацыі. Ня было ужо землю ні дакаго не належачых. Сялянства, якое з часам павялічвалася, шукаючы новых земляў, сялілася на тых, што належалі да гаспадара. За карыстаньне з зямлі сяляне у гэтым выпадку мусілі плаціць нявысокую штогодную аплату, г. зв. чынш.

З часінай зьяулення на Беларусі вялікіх земляўласнікаў апошнія таксама стараліся засяліць свае землі, аддаучы іх у карыстаньне сялянам з аплатай чыншу.

У абодвых выпадках сяляне атрымоувалі землі у г.зв. вечначыншовае уладаньне. Значэнье чыншавога уладаньня было утым, што гаспадарка пераходзіла у спадчыну ад бацькі да сына і фактычна была соўскасцю гаспадара, але ён павінен быў плаціць за яе тэарэтычнаму /юрыдычнаму/ земляуласьніку штогод чынш.

Сваю чыншовую гаспадарку селянін мог таксама пакінуць, але пад умовай, калі знаходзіу асобу, якая згаджалася пераняць яе /адкупіць/. Гэткім парадкам селянін на Беларусі быў вольным і мог шточасіны пакінуць сваё аселішча, калі знаходзіў сабе заступніка.

З тae пары, аднак, калі шляхта пачала здабываць розныя прывілеі і кірауніцтва гаспадарства у свае рукі, палажэнне сялянства усьцяж пагоршвалася. Пагоршвалася таксама і палажэнне мяшчанства, бо шляхта усюды умешвалася, усюды завоўдзіла балаган, п'янства і згубны разлад.

- 0 -

Ул. Клішэвіч

Мне здаецца што толькі учора
Пакідаў я свае берагі,
Адплываў за далёкае мора
У няведамы съвет другі.

Адяжджаю. А вечер вые
Неяк дзіка і прыкра гудзе.
Нераезьдзіў я землі чужыя,
Не спаткаў-жа прытулку нідзе.

Успамін мой бязъмерна цяжкі.
домік Менску зялёны ня згас.
Ці жывуць яшчэ нашы "манашкі",
Ці яны не забылі пра нас?

А пасъля мы хлябнулі нямала,
Толькі ведаеш ты да я
Чесьню съмерці сібірскіх шакалаў,
дзе крывею съякала зямля.

Таму жыць на зямлі няцікава,
Хочаш бер, а ня хочаш ня вер.
Міма нас праляцела слава,
Як з-пад рук паляунічага зъвер.

Мне здаецца што толькі учора
Пакідаў я свае берагі.
мы плывём праз кръвавае мора
У няведамы съвет другі.

Уладзімір Клішэвіч

В А С І Л Ъ К А Л І Н А

Паэма

Разъдзел 3-ці.

/Іпрацяг, глядзі пачатак "Аб'еднаньне"
№4/82/ ; №5/83/ ; №1/84/ ; №2/85/

XLI

Любіць Багі радзіму вучаць,
Хоць край у горачы пакут.
Як было цяжка і балюча
Пакінуць родны бацькаў кут.
Шумеў над хатай ціха клён
Здавалася, што плакаў ён
За Васіля і за краіну,
За усіх жывых і за самога,
Шаптаў малітвамі да Бога,
Маліў, каб хлопец не загінуў.

XLII

"Ну, што-ж, Васіль, ты уцякаеш,
Кідаеш вёску і калгас.
Дарога, брат, твая такая,
Не забывайся і на нас.
Хоць калі-небудзь загляні"--
Чуваць быў голас старшыні.
"Забудзь на пугу ты і кія,
Бяры жыцьцё у свае руکі,
Ідзі дарогаю навукі,
Натрэбны людзі нам такія".

XLIII

"Ідзі унук адважны дзедаў,
Ступай за крокам цьвёрда крок.
Твойго я бацьку добра ведаў,
Але забыўся назнарок...
Нарады лепшай я не дам,
Кругом ты бачыш добра сам.
Калі-б Съцяпан на сына глянуў,
Ці меў-бы радасьці ён межы?..
Табе вялікае належыць,
Прастор - памеры акіяну".

XLIV

Суседка вудачкі кідала
Праз ілот Арыне пакрысе.
"Няужо у калгасе хлеба малая?
Куды сынка твайго нясе?"
Арына бачыла сучок,
Суседка мела пяць дачок,
Якую хочаш сёньня сватай.
Зараней цяжка было уцяміць
Як абзавесъціся зяцямі,
Як разълічицыца з поўнай хатай.

XLV

"Мая, Парахна, хата збоку
Яго тут справа так, ці не.
Што да спадобы яго воку,
Дык падабаецца і мне.
Ты чуеш лаянку штодня,
Дзяцей скалечыла радня.
На галаве у Тэклі міса
Гуляла учора з рук даніла.
Ня сам, а матухна жаніла,
Таму вось дзеци разышліся".

XLVI

Гальлем у садзе вецер шкрабаў,
Зъбіраўся дождж. Начуўся гром.
Хто ведае як доуга бабаў
Млынок круціуся-б языком.
Навінаў бабскіх меж распух...
Съцякалі кроплі на лапух,
Дождж паліваў мацней і болей,
Што раз то съцежка была вужай,
Расла за лужай хутка лужа,
Бацьвіньне мякла у прыполе.

XLVII

Пярун званчэй і оліжай ляскаў
Куды уцякаць? скавацца дзеж?
Бягом панеслася Параска,
Схавала голаў пад капеж.
А гром як-бы на нейкі зъдзіў
Вяршыні дрэу крышыў і біў.

Кругом раптоуна цёмна стала.
 Маланкі вогняныя пугі
 У хмараҳ крэсълілі пісугі,
 Вадою рынула навала.

Канец З-га Разъдзелу

18 Верасьня 1955 - 27 Лютага 1957.

- 0 -

"ЛОВКОСТЬ РУК...І НІКАКОГО МОШЕНСТВА"

У ва Усходнім Бэрліне аддауна выдаецца НКВДоўская газэціна, якая перш называлася "За вяртанье на Радзіму", а цяпер выходзіць пад новым шыльдам - "Голас Радзімы".

Газэціну гэтую рэдакцыя яе рассылае у масавым тыражу усім беларускім эмігрантам, адресы якіх дастае ад камуністычных агентаў што тысячамі паношацца у вольным съвеце.

"Голас Радзімы" стала прысьвячае шмат увагі і Беларускай Цэнтральнай Радзе, скланяючы па усіх склонах маё прозьвішча.

Амаль у кожным нумары, бальшавіцкія пісакі зъмяшчаюць артыкулы тых беларусаў, якія у тым ці іншым часе супрацоўнічалі са мною, або былі маймі вучнямі у Віленскай Беларускай гімназіі.

Каб падмацаваць "праудападобнасць" тэй хлусьні, якую камуністы бязупынна выпісваюць на мяне, у газэце часта зъяўляюцца фотоздымкі з часоу нямецкае акупацыі Беларусі /1941-1944/. Большасць такіх фотоздымкаў ёсьць спрытны фотомантаж, г. зн. з некалькіх розных фатаграфіяў, шляхам выразкі, камбінуеца новая, з якое пасъля і робяць клішэ для газэты.

Трэба аддаць справядлівасць, што такія фотомантажы бальшавікамі робяцца спрытна, бо ж у НКВД ці МВД спэцаў ад таких справаў не бракуе. Быў час калі Масква масава падрабляла нават даляры, якіх цяжка было адрозніць ад сапраўдных.

У таких выпадках маскалі звычайна гавораць: "Ловкость рук і никакого мошенства".

Аднак, часам гэтае машэнства вылазіць наверх. Так напрыклад, у мінульм годзе, газета зъмясьціла фатаграфію, на якой я і Арх. Філафей знаходзімся у акружэнні нейкіх вайскоўцаў. Гэты фотомантаж быў зроблены з трох асобных фатаграфіяў, розных па свайму фармату, а НКВДоўская спэцыя, відаць, паленаваліся прывесці іх да аднаго памеру і таму фігура Архіеп. Філафея выпала непараунальна большая, чымсь фігуры рэшты асобаў. З наступнымі фотомантажамі вышай яшчэ большы канфуз які дакументальна паказаў бальшавіцкае машэнства. Але тут ужо віна ня тэхнікаў, а неграматнасць іх "босаў".

Такія два фотомантажы былі зъмешчаны у № 20 "Голаса Радзімы" за сакавік гэтага 1960 году. Пад адным фотомантажам рэдакцыя газэты напісала: "Гэтая фатаграфія зроблена немцамі у час гітлероўскай акупацыі Беларусі. На здымку кат беларускага народу Вільгэльм Кубэ у час сяброўскай гутаркі з "прэзідэнтам" БЦР Р. Астроўскім".

Тут фармат дзьвёх розных фатаграфіяў падагнаны добра, але прыпадкова з мае фатаграфіі /якая, між іншым, была зроблена у Дэссау у Нямаччыне у 1945 г./ падчас майго адведвання беларускай моладзі/ узята зашмат, бо за мною стаіць у вайсковым уніформе мой адъютант кап. Усевалод Родзевіч, якога, відаць, фотомантажысты палічылі за немца. Вось, гэтая фатаграфія Родзевіча дакумэнтальна і вырывае усё Савецкае машэнства. Справа у тым, што калі Родзевіч стаўся маім адъютантом /у лютым 1944 году/, дык Кубэ ужо даўно адпачываў у магіле, бо-ж быў забіты на восені 1943 г. Другая недарэчнасьця, што я якраз ніколі у такіх абставінах з Кубэ ня гутарыў. У той час, як Кубэ камісарыў у Менску, г.зн. на тэрыторыі так зв. "цывільфэрвалтунг", я быў на тэрыторыі "Мілітэрфэрвалтунг" - у Бранску, Смаленску ды Магілёве /ад каstryчніка 1941 да верасьня 1943 г./

Яшчэ з большай відавочнасцю вылазіць бальшавіцкае машэнства на другім фотомантажу, пад якім напісана: "Шыбеніцы у Віцебску, на якіх па загаду Кубэ гітлероуцы вешалі беларусаў."

Усім, хто быў на Беларусі падчас гітлероўскай акупацыі, ведама, што улада Кубэ была абмяжована тэрыторыяй так званай "цывільфэрвалтунг", усходняя граніца якога праходзіла па рэчцы Бярэзіне. Ужо Барысаў быў на тэрыторыі "Мілітэрфэрвалтунг" і таму у Віцебску ніякай улады Кубэ ня меў і нікога ня мог вешаць. З гэтага, зразумела, ня вынікае, што у Віцебску не маглі быць шыбеніцы, на якіх вешалі іншыя "Кубы" і то пераважна камуністычных агентаў, масава насыланых на акупаваную немцамі тэрыторыі з так зв. "Большой землі" ці прасьцей кажучы - з Масквы.

Шкада, што рэдакцыя не зъмісціла ніколі тых шыбеніц, на якіх гэршты камуністычнай партыі, адзінай, "абаронцы" працуна га народу, вешала на тэрыторыі Беларусі ня немцаў, а сваіх-жа грамадзянаў ды пераважна беларусаў. Хто ведае, ці лічба павешаных і забітых камуністамі беларусаў ня выпала-б значна большай, чымсь за часоў гітлероўскай акупацыі... Але на свой хвост брахаць НКВДоўскім пісакам ня выпадае.

Што-ж датычыць фальшаванья фатаграфіяў, дык гэтым бальшавікі займаюцца аддауна. Яшчэ у 1929 годзе, як падае жыдоўскі аўтар і ведамы сучасны публіцыст Юд Л. Тэллер у сваёй кнізе пад назовам "Крэмль, жыды і Сярэдні Усход" /Лондан, 1957, бал. 33/, савецка-камуністычная жыдоўская прэса зъмя-

сьціла фатаграфію Галоўнага Палестынскага рабіна, пад якой было напісана: "Палестынскі Галоўны рабін КООК /Кук/, апрануты у маліцьвеную вopратку /талэс/ з КРУЦЫФІКСАМ /распяцце Хрыста на крыжы/, як адзнакай, атрыманай рабінам ад Брытанскіх імпэрыялістau за помач, аказаную ім, пры здушэнні забастоўкі Палестынскіх рабочых".

Фатаграфія - піша Тэллер - была фальшыўкай, а подпіс пад ёю - фікцыяй, бо ж ніякай забастоўкі у тым часе у Палестыне не было. Галоўны Палестынскі рабін, зразумела, ніякага таго адзначэння не атрымаў. Камуністам хадзіла аб здыскрэдытаўніе жыдоўскага сіоністскага і рэлігійнага руху, на чале якога стаяў якраз Галоўны Палестынскі рабін.

Палучэнне камуністамі у той час талэса з круцфіксам падобна да сучаснага палучэння мае асобы з Кубэ. Але падаваньне падобных, зусім відавочных недарэчнасцяў і хлусьні гэта нармальная бальшавіцкая практика, якою яны кіруюцца у адносінах да усіх сваіх ворагаў: "Кідай гразьзю, а нуж-ж не шта і прыліпне!"

Палемізаваць з пісакамі "Голоса Радзімы" я не зьбіраюся, бо ж ведаю, што усе артыкулы пішуцца у найлепшым выпадку пад дыктоўку агентаў МВД ці КГБ. Хачу тут толькі задаць адно пытанье П. Крынчыку, б. камуністычнаму паслу Польскага Сойму, прозвішчам якога падпісаны артыкул, зъмешчаны у №18 "Голосу Радзімы".

Грамадзянін Крынчык, вы падпісалі артыкул, прадстаўляючы мяне найбольшым злачынцам. Вы цьвердзіце, што я здрадзіў Беларускую Сялянска-Работніцкую Грамаду, стала здроаджваў свой народ і таму падобную бязглувъдзіцу. Добра, на мяне, як прынцовага ворага камунізму, вы пісаць гэта можаце, але ці-ж іншыя лідары Грамады, як Тарашкевіч, Рак-Міхайлоўскі, Мятла, валошын, Бурсэвіч ды Вашыя таварыши з камуністычнага клубу "Змаганьне", да якога і вы належалі, як Гаурылік, Дварчанін, Валынец таксама былі злачынцамі?

Хіба не, бо ж у тым самым артыкуле вы выражаетесь аб іх з вялікаю пашанаю.

А ці запыталіся вы у сваіх "босаў", якія напісалі ці падыктавалі Вам гэты артыкул, дзе усе вышпералічаныя Вашыя таварыши - сапраудныя абаронцы працоўнага беларускага народу? ці Вы ведаецце, што усе яны /за выняткам аднаго Вас/ загінулі ці то у засценках Вашае "любімае камуністычнае партыі", ці то на "Салауках" ды іншых "не столь отдаленых местах" "Камуністычнае імпэрыі"? У якім-жа страшэнна-нягодным съявліе вы прадстаўляеце самага сябе, у адносінах да сваіх быльх таварышоў, пяючи дыфірамбы іхнім катам!

Скажэце сёньняшнім камуністычным шарлатанам, якія змушаюць Вас пісаць такія бязглувъдзіцы, што такім шляхам ім ня удастца сдыскрэдытаўваць мяне у вачох нашае беларускае эміг-

рацы і беларускага народу, бо уся мая палітычна і грамадзкая дзейнасць на працягу усяго майго жыцьця праходзіла адкрыта і пад кантроляй тэй часткі беларускага грамадства, якая вызнае сапраўдныя дэмакратычныя прынцыпы, ды змагаецца за сапраўдную волю беларускага народу і яго незалежнае, сувэрэннае дзяржаўнае існаванье без апекі Маскоўскіх, Варшаўскіх ці якіх небудзь іншых катаў!

Нью Ерк, Чэрвень 1960.

/-/ Р. Астроўскі

- 0 -

АД РЭДАКЦЫІ:

Ніжэй зъмешчаем урывак з дзёньніка аднаго з наших супрацоўнікаў, які у часе вайны быў курсантам Беларускага Афіцэрскага Школы БКА у Менску. Як у гэтым нумары "Аб'еднання", так і у наступных, - урыўкі з дзёньніка будзем падаваць у скороце не выменяючи прозывіщаў удзельнікаў, каб гэтым самым не наражаць на прасьлед іхніх радных, што засталіся на Бацькаўшчыне.

ПАХОД У НЯВЕДАМУЮ ДАЛЬ

Дакладна а гадзіне 7.15 рана, арганізованным парадкам мы пакідалі казармы і адначасна Менск. Было гэта 29-га чэрвеня 1944 г. Ідуchy праз горад кабеты глядзелі на нас з поучуцьцём, а некаторыя плакалі. Сярод нас былі маладыя хлопцы, пераважна 17 - 21 год і да далёкага маршу не прызначычены. Як толькі выйшлі за горад, некаторыя сталі нара��аць на ногі, на пекату і зънямогу. З-заду ехаў наш абоз, але вазы былі пераладованы зброяй і амуніцыяй, так што нам дазволілі палажыць толькі плашчы. Я таксама палажыў свой плашч і чуючыся не найгорш машыраваў далей. Прайшоўшы 20 км. за Менск, мы затрымаліся на першы адпачынак. Змучаныя, ня так самай дарогай, як съпякотай, амаль кожны скідаў башткі і мачыў ногі у вадзе. Зараз прыехаў і наш абоз. Тут я з сумам даведаўся, што воз з плашчамі вывярнулі у канаву. Мне ня было шкада плашчу, але там у кішані я пакінуў пасьведчанье з Нясьвіжскай Сэмінарыі і гэты дакумент быў для мяне дарагі. Крыху зъеўшы, усе ляглі пад кустамі адпачыць, бо апошніяй ночы ніхто ня спаў. Ня усьпелі уздрамнүць, як зноў пад'ём і марш далей на заход...

На шашы з Менску на Маладэчна цягнулі непрарыўныя калёны самаходаў, войска розных часцей і бежанцаў на фурманках. Апошнія везлі з сабою неабходныя хатнія рэчы, а на-

ват некаторыя мелі прывязаныя да возу каровы. Малая дзеци сядзелі на вазох спакойна і глядзелі на гэта усё забаўна. Хмары пылу з сухой дарогі пакрывалі усё і усіх. У вагульным натоўпе некаторыя з нас незаметна пачалі чапляцца на праяжджаючыя самаходы, тады немец кап. Шнайдар едуны на кані, выняу пісталет і прыграzi ў каб не пад'яжджалі. Не прайшла гадзіна, як па адным, па двух і больш амаль усе уладзіліся на самаходы, астаўся у тыле толькі абоз і кап. Шнайдар з афіцэрамі.

Якраз садзілася сонца на заход, як праяжджаў я праз Краснае. У гэтай вёсцы можна было пабачыць нашых, якія прыехалі сюды першымі самаходамі. Аднак, самаход якім я ехаў не затрымаўся у Красным а паехаў далей. Ужо даволі сцямнела як прыехаў я з некалькімі сябрамі у Маладэчна. На вуліцы спаткалі нейкага падафіцера з БКА, ён завёў нас у кухню батальёну, даў добра зъесьці і сказаў, каб па вуліцах не хадзілі і былі больш асьцярожны, бо недалёка ад маладэчна бальшавікі скінулі дэсант і пры гэтым дадаў, што батальён БКА у Маладэчне разышоўся хто куды. У нейкай хатце, на голых дошках на падлозе мы правялі спакойна першую ноч пасыля Менска. На заутра рана выйшлі на вуліцу, тут ужо даволі многа хадзіла наших, нават афіцэры і некалькі немцаў што былі пры Афіцэрскай Школе. Зноў пад камандай сваіх афіцэраў, большымі групамі уладзіўшыся на самаходы, мы ехалі на Вільню.

Як першы так і другі дзень нашага адступлення з Менску, пагода стаяла надзвычайная. Седзячы бязчынна на самаходзе насоўваліся розныя думкі. Некаторыя з нас засталіся у Маладэчне з мэтай вярнуцца да дому. Другія ж з дарогі ціха збачалі і ніхто іх больш ня бачыў. А я яшчэ еду і куды еду? Што хвіліна то больш аддаляюся ад свайго блізкага, роднага. Ці ня прыдзецца збочыць і мне, покуль яшчэ ня позна? Але застацца і збочыць я не магу... И так, што будзе то будзе я рашыў ехаць далей...

Пад вечар 30 чэрвеня, тыя што ехалі самаходамі, затрымаліся 12 км. ад Вільні і у маладым бярэзяніку разлажыліся на начлег. Амаль кожны з нас пайшоў на вёску ці на хутар, каб дастаць нешта зъесьці. Б., Ш. і я зайшлі на хутар і папалі у польскую хату. Паколькі кожны з нас ведаў польскую мову, гэтым самым гаспадары былі ветлівы і далі нам малака з хлебам. Пажыўшыся крыху, усталі, падзякавалі гаспадарам за гасціннасць і пайшлі. Толькі увайшлі у свой абоз, як пачулі стрэлы з віントоўкі. Гэта бег Ш. і страляў у паветра. Усе з далёк пачалі крычаць на яго, а некаторыя нават вызываць жаунерскім жargonам, але калі Ш. прыбез у абоз, то па ім было відаць, што нешта неўпарадку.

Аказалось, што двух беларусаў з Афіцэрскага Зьвязу, не паслухалі загаду лейтэнанта Пятроўскага вярнуцца у свой абоз, а застрэліўшы яго і капраля - майго дружыновага /прозвішча не памятаю/, які паходзіў з Глыбоччыны, самі пайшлі у партызаны.

Другі выпадак, гэта палякі пачалі агітаваць некаторых з нас, каб пераходзілі на іх бок, бо іх тут у лесе, як яны казалі,- тысячы. На польскую правакацыю адзін з нашых узяў ды выстраліў з вінтоўкі у паветра, палякі спалохаліся і як відаць было уцяклі да сваіх тысяч.

У міжчасе немцы, якія разам з намі адступалі з Менску, пабачылі што справа выглядае дрэнна і пастанавілі пакінуць гэтае месца. Фэльдфэбель Будкэ выйшаў на шашу, запыніў некалькі самаходаў і мы заладаваўшыся на іх позна вечарам прыехалі пад самыя съцены Вільні і тут правялі спакойна нач.

На заутра рана, некаторыя з нас, прыпомніўшы учара шняе здарэньне, пастанавілі ціха ад немцаў паехаць у тую вёску дзе забілі лейтэнанта Пятроўскага і падафіцэра. Нам было сорамна, што пакінулі забітага свайго афіцэра, а самі паўцякалі. Сабралося нас 10 чалавек ахвотнікаў, пад камандай капрала I.. Узялі з сабою ручны кулямёт і адправіліся у паваротную дарогу. Наколькі да вёскі мелі 12 км., дык мы затрымалі вайсковы самаход і так даехалі да свае мэты. Падыходзячы пад вёску рассыпаліся у тыральерку і са штыхамі на вінтоўках ішлі у вёску, бо ужо ведалі, што тут ёсьць партызаны. Убачыўшы нас здалёк, што мы ідзём полем у баявой гатоўнасці, людзі выйшлі нам на сустрач. Капрал I. адразу паступіў да іх востра, жадаючы цела лейтэнанта Пятроўскага і падафіцэра, бо у адмоўным выпадку спаліць вёску. Людзі перапалохаліся і сталі прасіць каб не рабілі гэтага, а яны усе раскажуць як было. Ад іх мы даведаліся, што цела двух забітых пахованы на могілках. Тады капрал I. зажадаў каб заявілі на могілкі паглядзець. Ідучы дарогай, яны аддалі дакуманты забітых і адначасна зазначылі, што былі і гроши якія яны аддалі ксяндзу за паходы. Што праўда, на могілках была зусім сувязная магіла без ніякага надпісу. Пабачыўшы гэта усе, капрал I. падзякаваў ім за гэта і напісаўшы на дошцы дзень, прозвішча і рангу забітых уваткнулі на магіле. Хоць крыху позна выканаўшы абязядак жаўнерскі, мы спакойна вярталіся да сваіх сяброў пад Вільнню.

Гэта былі першыя нашыя дзьве ахвяры, якія згінулі з рукі безадказнага бандыта. Прозвішча гэтага чалавека я ня ёсьць пэуны, але яго постаць яшчэ сёньня стаіць у маіх вачах - рыжаватыя кучаравыя валасы і чырванаваты твар.

Калі мы пакідалі Менск, дык прыйшоў загад каб Афіцэрскі Звяз здаў свае вінтоўкі, а узяў аўтаматычную зброю - пера-

важна кулямёты. У мяне была старая польская вінтоўка і ка-лі Афіцэрскі Зьвяз здаў свае вінтоўкі, дык я сярод іх выбраў сабе новую нямецкую вінтоўку з кольцам вакол мушкі. Як аказалася пазней, гэта была вінтоўка таго-ж чалавека, што застрэліў лейтэнанта Пятроўскага і падафіцэра. Без таго ён хацеў гэтую "сваю" вінтоўку у мяне адобраць, але я яму ня даў і пасъля некалькіх злосных выменаў слоў, ён мяне абаз-ваў "смаркачом" і казаў, што "застрэліць як сабаку".

Пад вечар 1-га ліпеня, пастроіўшыся у рады мы уваходзі-лі у Вільню. Людзі на ходніках становіліся і глядзелі на нас, ды міжсобку пыталі - што за войска? Яны, як відаць, ніколі ня бачылі чорнай уніформы якая была на нас. Аднак, пасъля зауважыуши на нашых шапках Пагоню, гаварылі "белару-сы", "беларусы". Прайшоўшы пад Востраю Брамаю, дзе людзі маліліся на каленях, незадоўга нашая рота прыйшла у цэнтр гораду, які выглядаў чиста і спакойна сярод многалічных бе-лых съвятыняў. Мы затрымаліся у Езуіцкім кляштары, дзе ні-кога ня было відаць. Праз пару дзён жылі тут без ніякага нагляду і абавязку. Ня раз седзячы у вакне кляштару, мы ба-чылі як літоўскія жаўнеры і паліцыя разам з сем'ямі уцяка-лі на захад.

Некалькі чалавек з-пад Наваградка, адкрыта сказаі, што яны ідуць да дому і хто можа да іх далучыцца. Аднак, ахвотнікаў не знайшлося больш і яны пайшлі самі. Мы нада-лі хадзілі па вуліцах гораду, зъведвалі съвятыні, а так-сама былі каля будынку Беларускай гімназіі. Незадоўга пры-ехаў кап. Мікула В., зрабіў зборку, як мы адлічылі, аказа-лася нас 115 чалавек з 300, плюс некалькі чалавек, якія яш-чэ ехалі у тыле з абозам. Тады кап. Мікула сказаў нам пра-чулую прамову і пасъля яе ніводзін з нас не завярнуў у зад.

У Вільні далучыліся да нас двух маладых беларусаў: шва-гер кап. Ч. В., Я. Л., з якім ён сюды прыехаў і К. У., які быў у Флігах.

Аднойчы прыйшоў да нас беларускі паліцэйскі, босы з падбітым вокам і парваным на сабе уніформам. Вонкавы выг-ляд яго быў страшны і ня лепш чуўся ён духова. Мы хацелі пачаставаць яго чым-небудзь, але ён нічога не хацеў толькі каб далі яму спакойна адпачыць. Пасъля доўгага сну, ён нам расказаў, як каля Маладэчна бальшавікі узялі цэлую роту беларусаў у палон, вывялі на луг, немцам сказаі выступіць, а па іх адчынілі з кулямётаў агонь. Яму удалося дабегчы да каня, які недалёка пасъвіўся, ускочыў на яго і кустамі уцёк. Што сталася з рэштай, можна сабе уяўіць...

Тым часам за гэтых пару дзён у Вільні мы добра адпачылі. і 3-га ліпеня вечарам мелі ад'ехаць у Коўна. Каля 7-ай га-дзіны вечара усе сядзелі на плашчадках вагонаў, гатовыя у дарогу. А 8-ай гадзіне, малодшы лейтанант Н.К. вызначыў мя-

не на варту пільнаваць вагон з амуніцыяй, які стаяў у канцы станцыі аж покуль ня прыйдзе паравоз. А 10 гадзіне вечара прыйшоў паравоз, зачапілі вагон, я ускочыў у паравоз да машыністага, які аказаўся паляком і так далучыў да свайго эшелону.

- 0 -

ПРЫСЯГА БЕЛАРУСА

Над гонар і славу,
Над чары каханья
Народную справу
І перакананье,
Што розум дыктуете,
Заўсёды я волю,
Ня здраджу ніколі!

Хай хмара навісьне
Над соннай зямлёю,
Хай гора прыцісьне
Жалезнай рукою,-
Я роднае мовы,
Ня кіну у нядолі
Ня здраджу ніколі!

Бушуе хай бура,
Віхор хай злуенца.
Хай венер панура
Завые на рэчцы,-
Я роднага kraю,
Што рвецца да волі,
Ня здраджу ніколі!

Хай гром з пярунамі
Грыміць і страляе,
Маланка агнямі
Хай бліскае зъязе,-
Свайго я народу -
Бяз хлеба і волі -
Ня здраджу ніколі!

Хай срэбра, дукаты
Мне сыплюць пад ногі
І скажуць: "Багаты
Будзь! Кінь род убогі!"
Я плюну з пагардай,
Народу ж і волі
Ня здраджу ніколі!

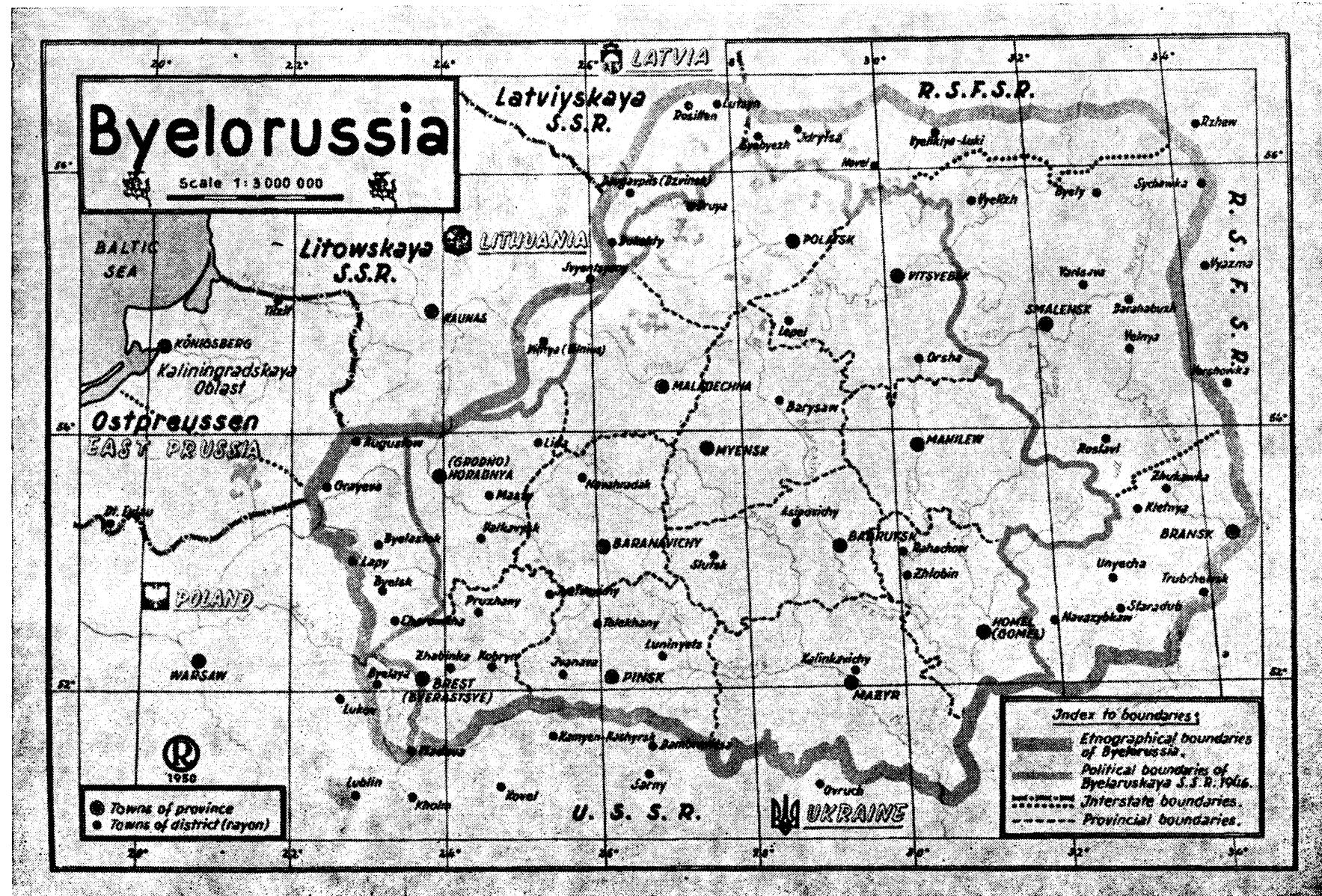
Да самага скону
Усякім прымусам
І сіле прыгону
Скажу: "Беларусам
На век застануся!"
Свае уласнае волі
Ня здраджу ніколі!

ЦЛНА ЧАСОПІСУ "АБ'ЕДНАНЬНЕ" ЗА №

У Вялікі-Брытаніі I шылінг
У США і Канадзе 35 цэнтаў

У Аўстраліі 1/6 пэнс
У Нямеччыне 60 фэнігаў

и РЭДАГУЕ ГАЛОУНАЯ УПРАВА ХАБР У ЛЕНДЫНЕ и
и

UNITED CHRISTIAN BYELORUSSIAN WORKERS IN GREAT BRITAIN
57, Cathnor Road, London, W. 12. Tel.: SHE-8440